

200-lecie urodzin Ignacego Domeyki

Andrzej Paulo*, Zdzisław J. Ryn**

200th anniversary of Ignacy Domeyko birthday. *Prz. Geol.*, 50: 485–486.

At least five countries are proud of testimony of I. Domeyko (1802–1889), the outstanding mineralogist, geologist, ethnographer, pedagogue, organiser of scientific life of Chile, and the rector of the Universidad de Chile (1867–1883). He was born in Niedźwiadka, educated in Vilnius and Paris, received honorary citizenship of Chile, dreamed to return to Poland. Recognizing his common heritage UNESCO declared 2002 the year of Domeyko. International conferences inspired by different fields of his activity are organized in: University of Santiago de Chile (11.04); University of La Serena, Chile (15.04); UNESCO in Paris (22.05); University of Vilnius, Lithuania (10–12.09); Belarussian Academy of Sciences (13.09); University of Warsaw (16.11); AGH — the Technical University, Krakow (12.12). National exhibitions are opened in National Library (Warsaw, 22.04), Jagiellonian Library (Krakow, 8.05) and Centro Cultural Casa de Lo Matta (Santiago, 29.05), National Museum (Vilnius, 10.09). Achievements of Domeyko are reminded in short and detailed bibliography is given to form background to specialized articles which follow.

Key words: *I. Domeyko's biography, anniversary conferences*

W dniu 31.07.2002 r. przypada dwusetna rocznica urodzin Ignacego Domeyki Ancuta. Jego postać łączy przede wszystkim dwa kraje, Polskę i Chile, ale uznanie ma wymiar światowy. UNESCO i prezydenci Polski i Chile objęli patronat nad obchodami 200-lecia urodzin naszego Rodaka, ogłaszając rok 2002 rokiem domeykowskim. Obchody odbywają się w kilku państwach. Konferencje o charakterze międzynarodowym przewidziano w tym roku w Universidad de Chile (*200 años del natalicio de Ignacio Domeyko. 2002 — Año Internacional de la UNESCO dedicado al insigne Polaco*, Santiago, 11.04), w Universidad de La Serena (*Celebración de los doscientos años del natalicio de don Ignacio Domeyko*, La Serena, 15.04), na Uniwersytecie Wileńskim (*Ignacy Domeyko: His Life, Works and Contribution to Geological and Social Sciences*, 10–12.09), w Białoruskiej Akademii Nauk (13.09), w Centrum Studiów Latinoamerykanistycznych Uniwersytetu Warszawskiego (16.11) oraz w Krakowie (*Ignacy Domeyko (1802–1889) mineralog, geolog, ojciec nauk górniczych w Chile*, Akademia Górniczo-Hutnicza, 12.12). W siedzibie UNESCO w Paryżu 22.05.2002 r. nastąpi otwarcie wystawy polskiej *Ignacy Domeyko — Geologue, Ethnologue, Pedagogue, Humaniste*.

W parlamencie chilijskim przeprowadzono sesję specjalną poświęconą I. Domeyce, a Ministerstwo Oświaty Chile zorganizowało konkurs na pracę o I. Domeyce dla uczniów szkół średnich (Internet).

Imprezy rocznicowe o charakterze krajowym rozpoczęły się już w roku ubiegłym. W dniu 31.07.2001 r. w Santiago de Chile zorganizowano wystawę minerałów i publikacji I. Domeyki oraz nadano imię I. Domeyki sali w Muzeum Narodowym Historii Naturalnej.

*Wydział Geologii, Geofizyki i Ochrony Środowiska, Akademia Górniczo-Hutnicza, al. Mickiewicza 30, 30-059 Kraków; paulo@geol.agh.edu.pl

**Zakład Patologii Społecznej, Katedra Psychiatrii Collegium Medicum, Uniwersytet Jagielloński, ul. Kopernika 21a, 31-501 Kraków; mzryn@cyf-kr.edu.pl

¹Z.J. Ryn 2002 — wydawnictwo zawiera 3 części: materiały z polsko-chilijskiego sympozjum nt. *Ignacy Domeyko doktor honoris causa Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Kraków 2000; Kalendarium życia I. Domeyki oraz Bibliografię I. Domeyki — 4500 pozycji

W 2002 r. przewiduje się:

- ❑ w Bibliotece Narodowej w Warszawie — wystawę *Lubię Chili, a wzdycham do Polski* pod honorowym patronatem premiera RP Leszka Millera oraz konferencję i promocję książki Z.J. Ryna (22.04),
- ❑ w Bibliotece Jagiellońskiej w Krakowie — wystawę rękopisów i promocję książki (08.05),
- ❑ w Centrum Kulturalnym Casa de Lo Matta w Santiago de Chile — wystawę pamiątek i publikacji oraz promocję książki (29.05),
- ❑ w Muzeum Narodowym w Wilnie — wystawę (10.09).

W 2002 r. wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego wydało z tej okazji dwujęzyczne źródłowe dzieło pt. *Ignacy Domeyko — Obywatel świata. Ignacio Domeyko — Ciudadano del Mundo*¹.

Poczta Chilijska i Poczta Polska przygotowały edycję okolicznościowych znaczków pocztowych.

Wcześniej w Chile zawiązała się grupa postulatorów, która podjęła wstępne prace o uznanie Ignacego Domeyki za Sługę Bożego².

***

Encyklopedie polskie i zagraniczne podają zwięzłe biogramy I. Domeyki. Filomata, przyjaciel Adama Mickiewicza, studiował początkowo nauki ścisłe na Uniwersytecie Wileńskim i otrzymał w 1822 r. stopień magistra na podstawie rozprawy z matematyki. Internowany (1824–1829) za działalność w nielegalnych organizacjach młodzieżowych i szerzenie *nierozsądnego nacjonalizmu polskiego przez pośrednictwo nauki*, uczestnik powstania na Litwie (1831), po upadku którego został zmuszony do emigracji. Po wielostronnych studiach w Paryżu, głównie w École Nationale des Mines, w 1838 r. wyjechał do Chile na kontrakt profesora chemii i mineralogii. Wykładał początkowo w Escuela de Minas (1838–1846), którą stworzył w Coquimbo (La Serena), a następnie w Instituto Nacional i na Uniwersytecie Chilijskim w Santiago (Universidad de Chile), w którym w latach 1867–1883 pełnił obowiązki rektora.

Odbył liczne podróże studyjne w Andach, pracował nad naukowymi podstawami rozmieszczenia złóż kopalin, prowadził badania nad nowymi minerałami, zainicjował powstanie muzeów, zreformował szkolnictwo wyższe w Chile i założył ogólnokrajową sieć meteorologiczną.

Łączył pasję etnograficzną z szacunkiem dla innych kultur. Dzieło Domeyki *Araukania i jej mieszkańcy* — plon czteromiesięcznej podróży studyjnej po ziemi Arukanów — jest dzisiaj zaliczane do klasyki etnografii latynoamerykańskiej³. Humanitarne przesłanie tej książki zjednało Domeyce imię obrońcy praw człowieka i znalazło swój wyraz w ustawie regulującej prawa grup etnicznych w Chile.

Został uznany za jednego z ojców młodej republiki Chile, szczególnie zasłużonego dla rozwoju gospodarczego, kulturalnego i naukowego tego kraju. Kongres chilijski nadał mu honorowe obywatelstwo. Jest tam też nazywany ojcem nauczania górnictwa i apostołem nauki. Za sprawą naturalnych zasobów tego kraju, ale też przemysłanego działania edukacyjnego i promocyjnego Domeyki, rozwinęło się chilijskie górnictwo, które stało się kołem zamachowym gospodarki.

Dzięki wysokiemu autorytetowi naukowemu i moralnemu rząd Chile powierzał Domeyce odpowiedzialne zadania, m.in. rozstrzygnięcie sporów między właścicielami

kopalń w rejonie Atakamy (np. w kopalni Chañarcillo). Jednym z najbardziej prestiżowych zadań, jakie mu powierzono, była korekta prawa górniczego. Ślad jego pracy został utrwalony w obszernych uwagach i komentarzach na marginesie zachowanych rękopisów tego prawa.

Imię Domeyki nadano obiektom geograficznym, ulicom i placom, aulom uniwersyteckim i fundacjom (Ryn, 2002). Z ważniejszych warto wymienić sześćsetkilometrowe pasmo gór na północy Chile (Cordillera de Domeyko), miejscowość Pueblo Domeyko w regionie Atakama i minerał miedzi (domeykit Cu_3As).

W Polsce został członkiem Akademii Umiejętności w Krakowie (1873) i doktorem *honoris causa* Uniwersytetu Jagiellońskiego (1887). W stulecie jego śmierci Polskie Towarzystwo Mineralogiczne wraz z Komitetem Nauk Mineralogicznych PAN ustanowiło nagrodę honorową im. Domeyki. Zasługi Domeyki uhonorowało wiele towarzystw naukowych w Chile, Argentynie, Kolumbii, Niemczech, Francji i USA, nadając mu tytuły członka honorowego lub członka korespondenta.

Obszerne biografie Domeyki opublikowano w Chile (Amunátegui, 1867a,b, 1952; Caveró, 1937; Ryn, 1994) i w Polsce (Brzoza, 1961; Szwejcerowa, 1975; Wójcik, 1995; Koška, 1998; Ryn, 2002; Garbowska i Jakubowski, 2002). Do publikacji jest przygotowana biografia w języku angielskim (Domeyko Paz, 2002).

Ciekawe, że do pierwszego spotkania potomków Domeyki, rozproszonych po świecie (Australia, Chile, Litwa, USA i Polska), doszło dopiero w 2000 r. w... Krakowie. Okazją stało się polsko-chilijskie sympozjum nt. *Ignacy Domeyko doktor honoris causa Uniwersytetu Jagiellońskiego*. Udział obecnego rektora Universidad de Chile prof. Luisa Riveros Cornejo w tym sympozjum był wyrazem hołdu, jaki społeczność Chile składa wielkiemu Polakowi.

Literatura

- AMUNÁTEGUI M.L. 1877a — La instrucción pública en Chile. Memoria presentada al Congreso Nacional en 1877 por el Ministro del ramo, *Anales de la Universidad de Chile*, 52: 555–633.
- AMUNÁTEGUI M.L. 1877b — Pequeñas colecciones mineralógicas para el estudio de la historia natural en los Liceos, etc., *Anales de la Universidad de Chile*, 52: 15–16.
- AMUNÁTEGUI M.L. 1952 — Don Ignacio Domeyko. Imprenta de la República. Santiago, octubre 1867; wyd. 2. 1952.
- BRZOZA J. 1961 — Ignacy Domeyko. Wyd. Śląsk, Katowice, s. 189.
- CAVERO LASTARRÍA B. 1937 — Ignacio Domeyko y su época, 1802–1888 [1]. Soc. Imprenta y Literatura Universal, Valparaiso.
- DOMEYKO PAZ 2002 — A Life in Exile — Ignacio Domeyko 1802–1889 [maszynopis książki w j. angielskim, s. 450, w druku].
- GARBOWSKA J. & JAKUBOWSKI K. 2002 — Ignacy Domeyko (1802–1889): życie i dzieło. [W katalogu do wystawy:] „Lubię Chili, a wzdycham do Polski”: 6–36. Biblioteka Narodowa, Warszawa
- KOŠKA M. 1998 — Ignacy Domeyko. Ludzie niezwykajni..., Wydawnictwo DiG, Towarzystwo im. Stanisława ze Skarbimierza, Warszawa, 101
- RYN Z.J. 1994 — Ignacio Domeyko, ciudadano de dos patrias. Ed. Universidad Católica del Norte, Antofagasta 1994.
- RYN Z.J. (red.) 2002 — Ignacy Domeyko — Obywatel świata. Ignacio Domeyko — Ciudadano del Mundo. Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- SZWEJCEROWA A. 1975 — Ignacy Domeyko. Wyd. Interpress, Warszawa, 182.
- WÓJCIK Z. 1995 — Ignacy Domeyko: Litwa, Francja, Chile. Pol. Tow. Ludoznawcze, Warszawa–Wrocław, 636.

²Acta de Constitución de la Comisión para el Estudio de la Canonización de Don Ignacio Domeyko. Santiago de Chile, 8 de Agosto de 1996 — Akt o powstaniu Komisji w sprawie Kanonizacji I. Domeyki; podpisani: Anita Domeyko, Zdzisław Jan Ryn, Javier Jofré, Gastón Fernández, Jaime Salazar Domeyko, Demetrio Concha, Rodrigo Pérez Stieporovic; maszynopis w języku hiszpańskim

³polskie wydania: 1860 — Wilno (nakładem i drukiem J. Zawadzkiego), 1992 — PTSL Warszawa-Kraków, s. 270